

יהושע א. גלבוץ • השחורה והדקה מתל-אביב

היא התגורה מתנוסת הריתוריי-הפלאקא-
טי ומהנעימות הפרולטאריות המוגבהות.

★

וכשירתה של יוכבד בת-מרים, כן שיח
בעל-פה שלה. דומה, דוגש מבפנים, אך
מרוסן מבחוץ.

בשיחה אחת שהיתה לי אתה העלתה
הרהורים-הערכות על היצירה העברית
שבאה לעולם במשטר הסובייטי, על אף
התנאים החמורים-המתניקים. לדבריה,
אין לתמוה על „התגלות“ זאת. לה עצמה
ולאחרים שכמותה — חבורות של סופרים
עבריים צעירים במקומות שונים ברוסיה
שלאחר המהפכה — היתה הכתיבה ב-
עברית בבחינת המשך רגיל לחינוכם
ולגידולם. בלשונה: „הרי הספר הראשון
שאבא קנה לי במתנה בהיותי כבת עשר
היה ספר שירי ביאליק“.

בת-מרים הזכירה, כי בסמוך למהפכה
סיימה את „הקורסים הגרודנאיים“. אלה
היו קורסים גודעים למורים עבריים
(כלומר סמינר), שנקראו „גרודנאיים“ אף
על פי שבימי המלחמה העולמית הראשונה
עברו לתארקוב, שם סיימה אותם בת-
מרים. העיסוק בהוראה עברית היה טבעי
לה אחרי המהפכה כלפניה: בזמן המלח-
מה התפרנסה ממתן שיעורי עברית פר-
טיים באוקראינה, ובימי המשטר הסובייטי
— במוסקווה ובלנינגראד. אגב, במוסקווה
שימשה גם קופאית בתיאטרון „הבימה“.
תלאות ורדיפות פקדו את הלשון וה-
ספרות העברית במשטר הסובייטי. אבל
הרדיפות הללו — הן שהיו בלתי-טבעיות
(הטעימה בת-מרים) בעיני „החבורות ה-
עבריות“, שקידמו את המהפכה בכרכה
ו„איש מהן לא העלה על הדעת גזירה
על לשוננו“. וכי כיצד יכלו לדמות חוסר
טעם וחוסר הגיון כאלה?

קטעים מן השיחה ההיא עם יוכבד בת-
מרים גרשמו בפנקסי הפגישה כולה „גר-
שמה“ ונשמרה היטב בזכרון. וכעת, כאן,
כמו חיות קמות ועולות לנגד עיני מלות-
שיר של אברהם רגלסון: „...בת-מרים
השחורה והדקה מתל-אביב, בת-מרים
גבוהת-המצח“...

ס יוכבד בת-מרים איננה. הלכה
לעולמה נסיכה אחרונה של ממלכת
השירה העברית מדורם של שלונסקי,
אלתרמן, לאה גולדברג.

עם הסתלקותה נחתם כיוכל שנים
של שירתה הארצישראלית, שהיא הלזו
ביצירתה — יש רצון לכוון אלומת-אור
קטנה אל ראשיתה הפיוטית, הטרומ-
ארצישראלית.

ראשית זאת נעוצה ברוסיה בתחילתו
של המשטר הסובייטי. ילדותה ונעוריה
— ומותר להוסיף: התבגרותה — עברו
עליה ברוסיה. שירי „חמש ערים“ שלה
כוללות את פטרבורג (היא לנינגראד כ-
יום) וקייב (הערים האחרות הן פאריס,
תל-אביב וירושלים). עוד מחזור-שירים
שלה הוא „משירי רוסיא“.

אבל מן הדין להטעים, כי את דרכה
בשירה העברית החלה יוכבד בת-מרים
(אז — ז'לזניאק) בימים ובסביבה שלא
האירו פניהם ללשון העברית וספרותה.
בת 16 היתה בפרוץ מהפכת אוקטובר
(1917). לאחר זמן מועט ניתכו על
החרבות העברית ברוסיה הסובייטית גוי-
רות מגזירות שונות. השכל-הישר התקשה
להבין פשרן והלב סירב להשלים אתן,
אבל הן היו עובדות-היום אכזריות: ה-
עברית נתונה היתה בחרם, בכעין מצור,
בייסורים ובאיסורים למיניהם. השפה
נאלצה ללחום על עצם זכות-קיומה. היא
היתה (אם יורשה השימוש בשם של
ספרי) ל„לשון עומדת על נפשה“.

ב„בראשית“ אנו מוצאים מחזור-שירים
של יוכבד בת-מרים בשם „ארץ“. נרשם
שם, כי הוא נכתב בלנינגראד ב-1924.
מי שעתידה היתה ברבות הימים לכבוש
לעצמה מקום ייחודי בשורות הראשונות
של השירה העברית גילתה כבר אז את
הליכתה בדרך פיוטית משלה. ב„ארץ“,
כבכל יצירתה מהתקופה הסובייטית, מרו-
תקת היתה בת-מרים מתכונות שטבעו
באותו זמן הוחמן בשירה של סביבתה —
והמדובר בשירה של רוסיה המהפכנית
בכלל ובשירה העברית שצמחה בה בתג-
אים ספק-ליגאליים ספק בלתי-ליגאליים.